

เรียนรู้ประวัติศาสตร์ “เรือจมแก้วสมุทร”

ผ่านสื่อสนับสนุนการเรียนรู้

Learning the History of “Kaeo Samud”

Wreck Dive through Learning Support Materials

กิตติธัช ศรีฟ้า * ภาวดี พันธุ์ภากร ** และชูศักดิ์ สุวิมลเสถียร ***

วันที่รับบทความ 30 มีนาคม 2564

วันที่แก้ไขบทความ 24 เมษายน 2564

วันที่ตอบรับบทความ 30 เมษายน 2564

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นบทความวิชาการที่เขียนจากประสบการณ์การสร้างสรรคของทีมผู้เขียน มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายกระบวนการสร้างสรรคสื่อสนับสนุนการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ “เรือจมแก้วสมุทร” มีขั้นตอนในการสร้างสรรคผลงาน ดังนี้

(1) การหาข้อมูล การศึกษาประวัติศาสตร์เรือแก้วสมุทรจากแหล่งเอกสารทั้งในและต่างประเทศ สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ และลงสำรวจใต้น้ำด้วยตนเอง วิเคราะห์ข้อมูลจากที่ศึกษาและที่ค้นพบ นำองค์ความรู้ที่ได้ไปใช้ในการผลิตสื่อการเรียนรู้ (2) การผลิตสื่อ ข้อมูลจากการวิเคราะห์นำมาใช้เพื่อผลิตสื่อ ประกอบด้วย สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อภาพนิ่ง สื่อภาพเคลื่อนไหว ประเภทภาพยนตร์สารคดี รวมถึงการจัดกิจกรรมพิเศษ และ (3) การเผยแพร่ เผยแพร่ผลงานทั้งหมดผ่านสื่อออนไลน์ และใช้การจัดกิจกรรมพิเศษ (event) สำหรับบรรยายข้อมูลประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเรือแก้วสมุทรก่อนดำน้ำ

การสร้างสรรคสื่อสนับสนุนการเรียนรู้เรือแก้วสมุทร สิ่งสำคัญที่สุดคือเรื่องของข้อมูล โดยเฉพาะการสร้างสรรคผลงานด้านประวัติศาสตร์ผู้จัดทำต้องมีการหาหลักฐานเชิงประจักษ์ การอ้างอิงแหล่งข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือ และสามารถพิสูจน์ได้ ก่อนนำมาวิเคราะห์และผลิตสื่อต่อไป

คำสำคัญ : เรียนรู้ประวัติศาสตร์ / เรือจมแก้วสมุทร / สื่อสนับสนุนการเรียนรู้ / ประวัติศาสตร์ใต้น้ำ / โบราณคดีใต้น้ำ / การท่องเที่ยวทางทะเล

* นิสิตปริญญาเอก สาขาบริหารศิลปวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

** ศาสตราจารย์ ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

*** ดร. ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Abstract

This academic article is based on the experience which aims to describe the production process of historical learning media in the case of “Kaeo Smut Ship Wreck.” There are three steps in the production process as following. (1) Researching is to collecting data and studying the history from documents that available domestically and internationally, interviewing the experts and diving to observe. Including analyzing all the data from study and findings become the knowledge to produce learning media. (2) Producing media from the conclusion of the studies to produce the learning media which are printed media, still photographs, documentary film including special seminar. And (3) Publishing all the works through online media and show them in the special events such as lecturing about the history of Kaeo Smut Ship Wreck for tourist divers before getting to dive.

To create media for learning Kaeo Smut Ship Wreck, the most important is the data, especially for historical media the producers must include empirical evidences from reliable sources and can be proved before analyzing and producing the media.

Keywords: Historical Learning / Kaeo Smut Ship / Learning Media / Underwater History / Underwater Archeology / Sea Tourism

บทนำ

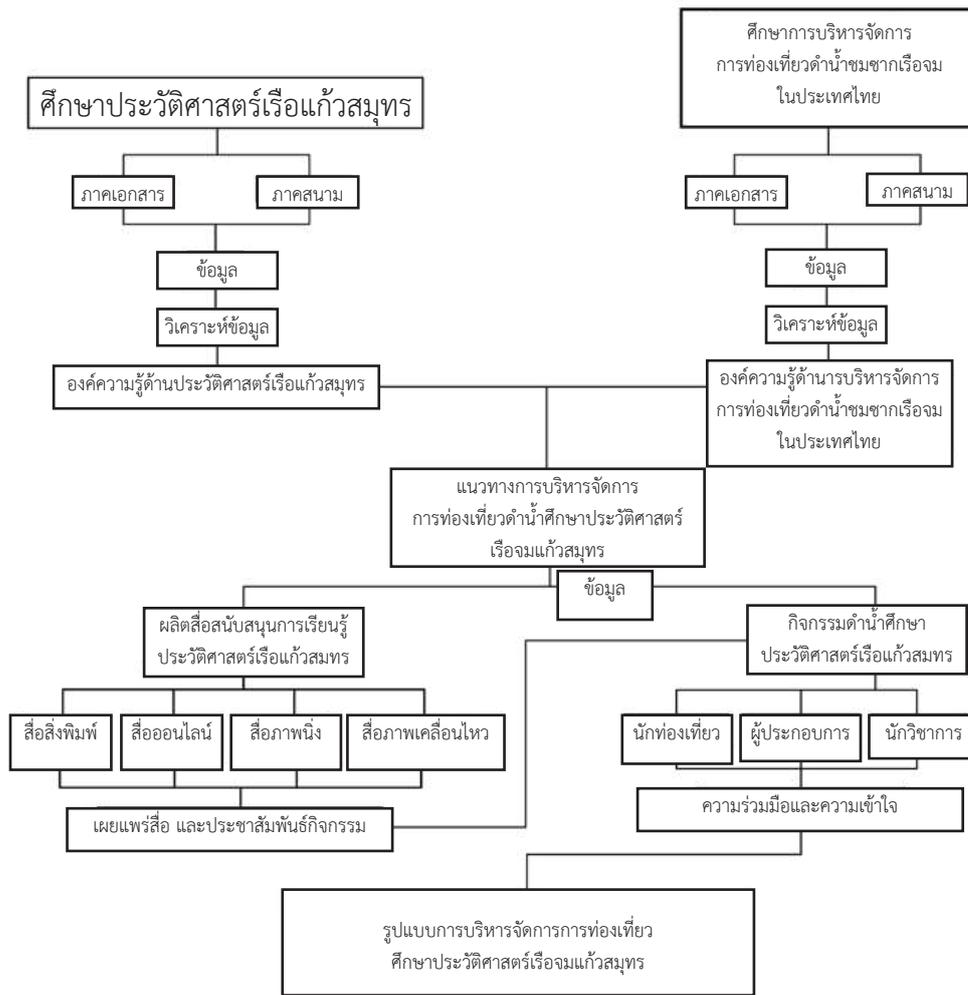
จากของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย วิเคราะห์ไว้ว่า ประเทศไทยมีความเหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวดำน้ำเป็นอันดับต้น ๆ ของโลก โดยมีข้อได้เปรียบหลายด้าน เช่น อุณหภูมิ น้ำ หรือ ความงามของแนวปะการัง ขาดเพียงแค่ความหลากหลายของรูปแบบการดำน้ำประเทศไทยถูกระบุว่าเป็นประเทศที่ผลิตนักดำน้ำเป็นอันดับ 1 ของโลก คือสามารถผลิตนักดำน้ำได้มากกว่า 100,000 คนต่อปี โดยมีศูนย์กลางที่เกาะเต่า อ้างอิงมาจากยอดนักเรียนดำน้ำ ของโรงเรียนสอนดำน้ำระดับโลกที่ตั้งโรงเรียนดำน้ำในประเทศไทย (Ban’s Diving Resort/Center For the achievement สืบค้นเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2562) ถ้ามีการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่เกิดขึ้น ก็จะตรงตามความต้องการ ที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเคยทำการสำรวจไว้ โดยการสร้างการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ขึ้น เป็น “การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ทางทะเล (Marine Historical Tourism)” ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวโดยให้ความรู้ทางด้านโบราณคดี พาลงไปดำน้ำดูซากเรือโบราณ หรือจุดที่เคยเกิดเหตุการณ์สำคัญ ๆ ในอดีต โดยมีการให้ความรู้ก่อนที่จะลงดำน้ำ และเมื่อหลังดำน้ำก็จะปลุกกระแสการบอกต่อ ผ่านโลกสังคมออนไลน์ เพื่อให้มีการกล่าวถึงความรู้ที่จมน้ำ โดยการสร้างกระแสดังกล่าวจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากหลายส่วน เช่น นักโบราณคดีใต้น้ำ นักธุรกิจดำน้ำ หน่วยงานรัฐในระดับท้องถิ่น ชุมชน หรือหากเป็นไปได้คือหน่วยงานรัฐในระดับประเทศ เช่น การ

ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือกรมศิลปากร เป็นต้น ดังนั้นการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ความรู้ทางด้านโบราณคดีได้น่าได้เป็นอย่างดี มีความเป็นไปได้สูงที่จะเกิดกระแสรักษ์ทะเล หวงแหวนสมบัติชาติ อยากเรียนรู้รากเหง้าตนเองผ่านงานโบราณคดีได้น่า รวมไปถึงทำให้การศึกษาทางด้านโบราณคดีได้น่าได้รับความสนใจมากขึ้นในอนาคต

ประเทศไทยทำการค้าทางน้ำกับชาวต่างชาติมาตั้งแต่สมัยอยุธยา และมีจังหวัดที่อยู่ติดชายทะเลมากถึง 17 จังหวัด มีเรือจำนวนมากอับปางลงด้วยสาเหตุต่าง ๆ มีปัญหาเรื่องโจรสลัดมาตลอดทุกยุคสมัย และเพิ่งมีการแก้ปัญหาได้เด็ดขาดเมื่อ สมัยรัชกาลที่ 5 ดังนั้นได้ท่องเที่ยวทะเลจึงมีความรู้มากมายที่จมน้ำอยู่รอใครสักคนมานำมันขึ้นบกเพื่อบอกเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ การเชื่อมโยง ทางด้านสังคม การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ การค้า ซึ่งอาจพบหลักฐานใหม่ ๆ ที่เราไม่เคยพบมาก่อนก็เป็นไปได้ และเมื่อปี พ.ศ. 2517 เกิดเหตุมีการขโมยสมบัติใต้ทะเลครั้งใหญ่ที่ เกาะคราม และหลังจากนั้นจึงมีการก่อตั้งกองโบราณคดีใต้น้ำขึ้น เพื่อทำการศึกษาเรื่องราวใต้น้ำ ซึ่งกองดังกล่าวทำงานด้วยความมุ่งมั่นมาตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา หากนับตั้งแต่วันนั้นจนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยมีนักโบราณคดีใต้น้ำเพียงแค่ 3 คนเท่านั้น และมีผู้คนจำนวนน้อยมากที่ทราบว่ามีหน่วยงานดังกล่าวอยู่ แต่ถึงแม้จะไม่มีใครรู้จักกองโบราณคดีใต้น้ำก็ยังคงศึกษาวิจัย ค้นคว้าอย่างต่อเนื่อง จนมีความรู้มากมายและได้เผยแพร่ความรู้ตลอดมา แต่ไม่มีใครรับรู้

ดังนั้น ผู้เขียนจึงได้ทำคุณนิพนธ์เรื่อง “บูรณภาพนิทัศน์: การบริหารจัดการ และพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เรือแก้วสมุทร” ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะรวบรวมองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์เรือแก้วสมุทร จากนั้นวิเคราะห์หาแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ทางทะเลขึ้น และในท้ายที่สุดคือพัฒนามาเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ทางทะเล เรือจมแก้วสมุทรขึ้นมา โดยมุ่งไปที่การกระจายความรู้ทางด้านโบราณคดีใต้น้ำไปสู่นักท่องเที่ยวดำน้ำ และบุคคลทั่วไปให้ได้มากที่สุด จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า การเผยแพร่สามารถทำได้ด้วยการโฆษณา และประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ

ในการนี้ผู้เขียนได้นำองค์ความรู้จากการทำคุณนิพนธ์ดังกล่าว มาเรียบเรียงเป็นบทความวิชาการเกี่ยวกับการการสร้างสรรค์ผลงานการผลิตสื่อเพื่อเผยแพร่เป็นส่วนหนึ่งของคุณนิพนธ์โดยสื่อที่สร้างสรรค์ประกอบด้วย สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อออนไลน์ สื่อภาพนิ่ง สื่อภาพเคลื่อนไหวประเภท ภาพยนตร์สารคดี การสร้างสรรค์ผลงานดังกล่าวอาศัยความรู้ทางโบราณคดี ความรู้ด้านการสื่อสารเพื่อสื่อสารไปยังนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการดำน้ำในทะเล โดยมีกรอบแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

จากกรอบแนวคิดดังกล่าวผู้เขียน ต้องการอธิบายกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานเกี่ยวกับการผลิตสื่อเพื่อเผยแพร่และประชาสัมพันธ์กิจกรรม เป็นส่วนหนึ่งในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวด้านศึกษาประวัติศาสตร์เรือจมแก้วสมุทร

แนวคิดการสร้างสรรค์

1. แนวคิดเรื่องสื่อคือสาร (medium is the message)

แนวคิดเรื่องสื่อคือสาร (medium is the message) ของแม็คลูแฮน (Mcluhan, 1964) กล่าวถึงอิทธิพลของสื่อที่ไปกำหนดให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสาร กล่าวคือคุณลักษณะของสารจะเปลี่ยนไปตามคุณลักษณะของสื่อที่นำเสนอ คำอธิบายแนวคิดนี้มีพื้นฐานมาจากการให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีการสื่อสารที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ของมนุษย์ของมนุษย์ซึ่งก็คือ สื่อทุกชนิด (media) มีบทบาทในการขยายประสบการณ์ด้านผัสสะของมนุษย์ (extension of experience) (กาญจนา แก้วเทพ, 2550) เริ่มตั้งแต่จดหมายที่ทำให้เราสามารถติดต่อกับคนที่อยู่ห่างไกลในรูปแบบ

แบบสื่ออักษร จนกระทั่งมาเป็นโทรศัพท์ที่ทำให้พูดคุยได้ในรูปแบบสื่อเสียง โทรศัพท์ทำให้มองเห็นได้ยินเรื่องราวที่อยู่ไกลตัว แม้มัลลิสัน กล่าวหาว่าโดยเฉพาะสื่ออิเล็กทรอนิกส์ได้ขยายประสบการณ์ของมนุษย์ออกไปอย่างมหาศาลจนราวกับว่าทำให้คนที่อยู่ห่างไกลจากเหตุการณ์นับเป็นหมื่น ๆ ไมล์ ได้เห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาจริงอย่างแทบไม่น่าเชื่อ พัฒนาการของเทคโนโลยีการสื่อสารในปัจจุบันทำให้อุปสรรคด้านระยะทาง (space) และกาลเวลา (time) กลายเป็นสิ่งที่ไร้ความหมาย เพราะไม่อาจจะปิดกั้นประสบการณ์ของมนุษย์ได้อีกต่อไป

สำหรับความสนใจเรื่องสื่อกับประสบการณ์ของมนุษย์นั้น จุดเด่นของแม้มัลลิสันอยู่ที่ว่าเขาไม่ได้สนใจว่า “คนเรามีประสบการณ์กับอะไร” (what we experience) แต่กลับสนใจว่า “คนเรามีประสบการณ์อย่างไร” (form/media) โดยที่สรุปสั้น ๆ ของเขาที่ว่า “สื่อคือสาร” (medium is the message) เนื่องจากแม้มัลลิสันคิดเพียงว่าการเปลี่ยนตัวสื่อเท่านั้นก็จะสร้างผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับประสบการณ์ของมนุษย์

2. แนวคิดเกี่ยวกับภาพยนตร์สารคดี (Documentary)

การแบ่งภาพยนตร์ตามลักษณะอาจแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ดังนี้ กลุ่มแรกภาพยนตร์บันเทิง (Fiction Film) ซึ่งหมายถึงภาพยนตร์ที่สร้างขึ้นจากเรื่องแต่งหรือนวนิยาย และถ่ายทอดออกมาเป็นภาพยนตร์โดยอาศัยศิลปะของการแสดงละครเป็นพื้นฐาน กลุ่มที่สองคือภาพยนตร์เกี่ยวกับเรื่องจริง (Non-Fiction Film) หรือภาพยนตร์ที่มีพื้นฐานความเป็นจริง โดยมีจุดประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาและรายงานข้อเท็จจริง โดยไม่อาศัยศิลปะการแสดงเป็นหลัก ภาพยนตร์สารคดี (Documentary) จึงจัดอยู่ในกลุ่มนี้ โดยที่คำว่าภาพยนตร์สารคดี (Documentary) ถูกใช้เป็นครั้งแรกในการอธิบายภาพยนตร์เรื่อง Moana ผลงานภาพยนตร์ของ โรเบิร์ต ฟลาเฮอร์ตี้ (Robert Flaherty) ปี ค.ศ. 1926 โดย จอห์น เกรียร์สัน (John Grierson) นักวิชาการชาวอังกฤษ เขาได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับภาพยนตร์สารคดีว่า เป็นการสร้างสรรค์ที่ถ่ายทอดมาจากความเป็นจริง (Creative Treatment of Actuality) ผู้สร้างภาพยนตร์จะต้องถ่ายทอดเรื่องราวที่สร้างจากความเป็นจริงในเชิงสร้างสรรค์ ไม่ใช่เป็นการลอกเลียนแบบจากความเป็นจริงโดยไม่มีการตกแต่ง (บรรจง โกศลวัฒน์, 2530, น. 108 อ้างถึงใน มนต์ศักดิ์ เกษศิริรินทร์เทพ, 2563)

สมหมาย ตามประวัติ (2563). กล่าวว่าภาพยนตร์สารคดี (Documentary) เป็นภาพยนตร์ที่บันทึกเหตุการณ์จริงหรือแสดงให้เห็นสภาพทางสังคมอย่างสร้างสรรค์ โดยไม่ได้ทำเป็นนวนิยาย เป็นภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ สังคม และวิทยาศาสตร์หรือเศรษฐศาสตร์ ไม่ว่าจะในรูปแบบของการบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง หรือการจัดสร้างตกแต่งขึ้นมาใหม่ แต่เนื้อหาการนำเสนอออกเน้นข้อเท็จจริงมากกว่าความบันเทิงและเป็นเรื่องที่ผูกพันกับเหตุการณ์และบุคคลจริงโดยไม่มีการแสดง ภาพยนตร์สารคดีเป็นภาพยนตร์ที่ตั้งใจให้เป็นบันทึกบางแง่มุมของความเป็นจริงบางอย่าง แรกเริ่มเพื่อวัตถุประสงค์ในการสอนหรือการเก็บรักษาบันทึกทางประวัติศาสตร์ คำว่า “Documentary” นี้คิดขึ้นโดย John Grierson ผู้อำนวยการสร้างภาพยนตร์ชาวสก๊อต ในค.ศ. 1926 โดยให้คำจำกัดความภาพยนตร์สารคดีว่าเป็น “การปฏิบัติที่เป็นการสร้างสรรคในสิ่งที่จริง” เพื่ออธิบายงานภาพยนตร์ของ Robert Flaherty ซึ่งเป็นคนแรก ที่สร้างภาพยนตร์เกี่ยวกับการวิจารณ์สังคมโดยบรรยายให้เห็นภาพของคนจริงในสถานการณ์จริง

กระบวนการสร้างสรรค์

1. ขั้นตอนการเตรียมการก่อนการผลิต (Pre-Production)

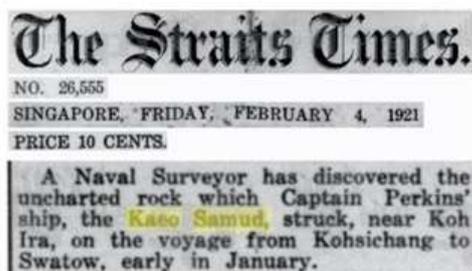
ในการผลิตสื่อเพื่อเรียนรู้ประวัติศาสตร์ “เรือจมแก้วสมุทร” ผู้สร้างสรรค์เริ่มจากการศึกษาองค์ความรู้จากแหล่งเอกสาร สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ และลงสำรวจใต้น้ำด้วยตนเอง เกี่ยวกับเรือจมแก้วสมุทร สามารถสรุปความสำคัญของเรือแก้วสมุทร ได้ดังนี้

ประวัติศาสตร์เรือแก้วสมุทร

เรือแก้วสมุทร สร้างขึ้นในปี พ.ศ.2444 เจ้าของคือบริษัท Norddeutscher Lloyd (NDL) (North German Lloyd) เป็นเรือสัญชาติเยอรมนีตั้งแต่กำเนิด ถูกนำเข้ามาประจำการในเขตน่านน้ำสยามตั้งแต่สร้างขึ้น โดยทำหน้าที่ขนส่งสินค้าทางการเกษตรจากสยาม ไปยังฮ่องกง จากนั้นในขากลับเดินทางไปรับผู้อพยพชาวจีนจาก ชั่วเถา มายังกรุงเทพฯ โดยระหว่างทางได้แวะไปรับสินค้าจากอินเดียและยุโรปมาจากสิงคโปร์อีกด้วย

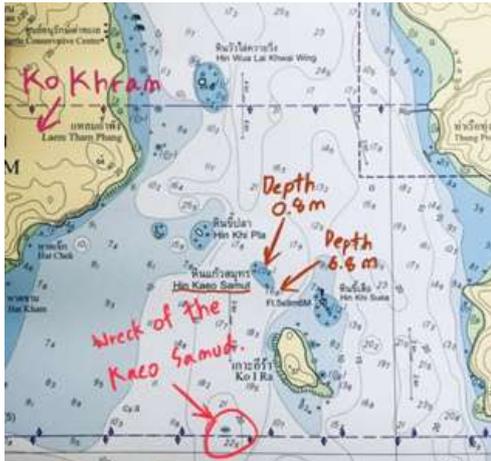

ภาพที่ 1 เนื้อหาข่าวเกี่ยวกับการจมของเรือแก้วสมุทร
ที่มา: หอสมุดแห่งชาติประเทศสิงคโปร์

ภาพที่ 2 ข่าวการพบตำแหน่งกองหินใต้น้ำ
หลังจากเรือแก้วสมุทรจมลง
ที่มา: หอสมุดแห่งชาติสิงคโปร์

ชื่อ “เรือแก้วสมุทร” ไม่ใช่ชื่อแรกชื่อของเรือลำนี้เดิมที เรือลำนี้เมื่อต่อขึ้นมีชื่อว่า “เรือเพชรบุรี” (NDL.SS.Petchaburi) การตั้งชื่อเรือของบริษัท Norddeutscher Lloyd นั้นมักจะตั้งชื่อตามหัวเมืองสำคัญ ๆ ของประเทศที่มาประจำการ โดยไม่ได้อิงกับพื้นที่ที่ประจำการ เช่น เรือบางลำของบริษัทนี้ บางลำมีชื่อว่า เรือเชียงใหม่ เรือพิษณุโลก เป็นต้น เรือแก้วสมุทรถูกใช้ขนส่งเรือยมาจนปี พ.ศ. 2460 สยามเข้าร่วมในมหาสงคราม (สงครามโลกครั้งที่ 1) สยามได้ทำการยึดเรือเชลย โดยเรือแก้วสมุทรเป็นหนึ่งในจำนวนเรือเหล่านั้น และได้ทำการเปลี่ยนชื่อจากเรือเพชรบุรี มาเป็นเรือแก้วสมุทร ต่อมาทางรัฐบาลสยามได้ทำการก่อตั้งบริษัท พาณิชยนาวิสยามขึ้น เพื่อทำการขนส่งดังเช่นเคย จนเมื่อวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2463 เรือแก้วสมุทรออกเดินทางจากเกาะสีชัง มุ่งหน้าไปยังฮ่องกง ระหว่างที่เดินทางเข้าพื้นที่ที่สกัดหินนั้น ท้องเรือชนเข้ากับกองหินใต้น้ำบริเวณระหว่างเกาะคราม และเกาะอีร้า ทำให้เรือแก้วสมุทรจมลงที่ก้นทะเล ความลึกกว่า 22 เมตร ทั้งนี้เรือแก้วสมุทรได้รับการช่วยเหลือในการอพยพลูกเรือจากเรือมูรธาวิสต์ โดยมิพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์เป็นผู้บังคับการเรือ

ภาพที่ 3 ตำแหน่งซากเรือแก้วสมุทรจาก
แผนที่กรมอุทกศาสตร์กองทัพเรือ
ที่มา: กิตติธัช ศรีฟ้า

ภาพที่ 4 เรือแก้วสมุทร
ที่มา: พงศธร สุขุมข
สืบค้นมาจากพิพิธภัณฑ์เดินเรือเยอรมนี

ภาพที่ 5 ซากเรือแก้วสมุทร ที่ความลึก 22
เมตร ได้ท้องทะเล
ที่มา: กิตติธัช ศรีฟ้า

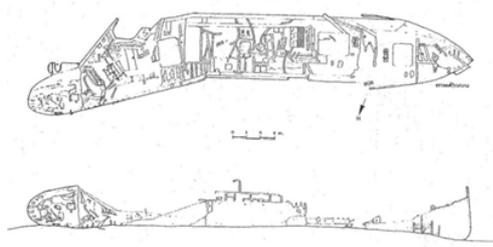
(กรมอุทกศาสตร์ทหารเรือ, 2541, น. 34) ซึ่งต่อมามีการสำรวจใต้น้ำ โดยกรมอุทกศาสตร์กองทัพเรือ ในบริเวณตำแหน่งที่เรือแก้วสมุทรจมลง พบว่ามีกองหินใต้น้ำที่มียอดดกสูงเพียง 6 เมตร ซึ่งในขณะที่เรือแก้วสมุทรแล่นมานั้น เรือกินน้ำลึก 8 เมตร เป็นสาเหตุให้ท้องเรือชนเข้ากับกองหินและจมลง ทั้งนี้ทางกรมอุทกศาสตร์กองทัพเรือจึงตั้งชื่อกองหินใต้น้ำนี้ไว้ว่า “กองหินแก้วสมุทร”

ต่อมากองโบราณคดีใต้น้ำ กรมศิลปากร ได้มาทำการสำรวจซากเรือแก้วสมุทรครั้งแรกในปี พ.ศ. 2520 ซึ่งขณะนั้นกองโบราณคดีใต้น้ำยังมาทราบว่ามีเรือลำนี้ชื่ออะไร จึงมีการตั้งชื่อไว้ว่า “เรืออีร้า” (กรมศิลปากร, 2520, น. 1) เนื่องจากจมอยู่ใกล้เกาะอีร้า ผลของการสำรวจคือยืนยันว่ามีเรือกลไฟจมอยู่จริง แต่ยังไม่สามารถบอกอะไรได้ในรายละเอียด ถัดมากองโบราณคดีใต้น้ำมาสำรวจอีกครั้งในปี พ.ศ. 2536 ครั้งนี้กองโบราณคดีใต้น้ำเรียกชื่อแหล่งขุดค้นนี้ว่า “เรือจมเพชรบุรีบรมัน” (กรมศิลปากร, 2536, น. 1) ชื่อนี้สันนิษฐานว่าได้มาจากนักดำน้ำในพื้นที่ ซึ่งขณะนั้นซากเรือแห่งนี้ได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวของนักดำน้ำลึกไปแล้ว จากคำบอกเล่าของนักดำน้ำในพื้นที่ที่กล่าวว่า นักดำน้ำทราบชื่อเรือจากการพบหลักฐานขวดแก้วที่เขียนชื่อเรือเอาไว้ ผลการสำรวจครั้งนี้คือ มีการวาดแผนที่ระบุตำแหน่งการจมอย่างชัดเจนขึ้นมา ต่อมาในปี พ.ศ. 2559 กองโบราณคดีใต้น้ำได้ทำการขุดค้นอย่างจริงจัง และพบโบราณวัตถุจำนวนมาก จึงได้ระบุว่าเรือลำนี้เป็นเรือที่ทำการค้าระหว่างไทยกับจีน เพราะพบโบราณวัตถุเป็นศิลปะอย่างจีนมากมาย ในครั้งนี้กองโบราณคดีใต้น้ำได้รับความช่วยเหลือทางประวัติศาสตร์จากนักวิชาการอิสระ พงศธร สุขุม ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการต่อเรือ สัญชาติเรือ และการอัปปางลงของเรือ ทำให้กองโบราณคดีใต้น้ำ

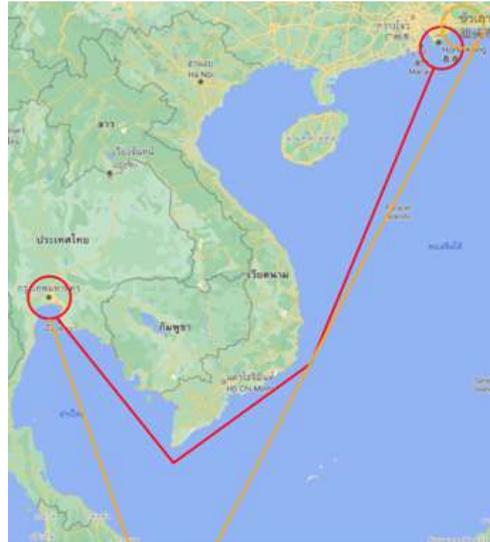
สามารถปะติดปะต่อเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ได้บ้าง และเรียกแหล่งขุดค้นนี้ว่า “เรือจมเพชรบุรีเบรเมน” (กรมศิลปากร, 2559, น. 1)

เรือแก้วสมุทรกับชาวจีนโพ้นทะเลในรัชกาลที่ 6 จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า เรือแก้วสมุทรทำการอพยพชาวจีน จากซัวเถาไปยังสยามนั้น ทำให้เราเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสองชนชาติ โดยพบหลักฐานในหนังสือพิมพ์สิงคโปร์หลายฉบับรายงานถึงการอพยพนั้น ๆ ซึ่งในหลักฐานเอกสารยังระบุถึงจำนวนผู้คนที่อพยพพระบรูว่า บางรอบมีการอพยพกันมาเป็นหลักพันคนเลยทีเดียว ทั้งนี้เมื่อกว่าร้อยปีที่แล้ว การอพยพของชาวจีนโพ้นทะเลเหล่านี้ พบว่าตรงกับช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 โดยชาวจีนโพ้นทะเลกลุ่มนี้ อพยพมาจากซัวเถา ซึ่งซัวเถา คือ พื้นที่หนึ่งในเมืองแต้จิ๋ว มณฑลกวางตุ้ง ประเทศจีน (ถาวร สิกขโกศล, 2554, น. 8) ทั้งนี้ในช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 นั้นเป็นช่วงที่มีการอพยพคนจีนเข้ามาในสยามอย่างจริงจัง ซึ่งเป็นช่วงที่กระแสโลกเกิดการ

เปลี่ยนแปลง โดยเริ่มตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 6 จนถึงปี พ.ศ. 2493 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายที่รัฐบาลกำหนดให้มีชาวจีนอพยพเข้ามาน้อยที่สุด (ประพฤทธิ์ สุกรัตน์เมธี; 2515, น. 53) หากคำนวณตามสถิติแล้ว เรือแก้วสมุทรเริ่มต้นใช้งานตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2444 จนถึงจมลงในปี พ.ศ. 2463 นับเป็นเวลาถึง 19 ปี หากเฉลี่ยเดือนละประมาณ 500 คนต่อเที่ยว มีความเป็นไปได้ว่าเรือแก้วสมุทรลำเดียวคงอพยพชาวจีนจากซัวเถาไปยังสยามมากถึงหลักแสนคนเลยทีเดียว แต่ในขณะเดียวกันไม่ได้มีเพียงแค่เรือแก้วสมุทรลำเดียวเท่านั้นที่ทำหน้าที่ขนย้ายผู้คนจากจีนมายังสยาม หากแต่อาจยังมีอีกหลายลำที่ไม่ได้กล่าวถึงในที่นี้ ซึ่งสันนิษฐานว่าเฉพาะในช่วงร้อยกว่าปีที่แล้ว การอพยพครั้งใหญ่ของชาวจีนน่าจะมีส่วนร่วมหลักล้านคนเลยก็ว่าได้ นั่นหมายถึงคนจีนแต้จิ๋วจำนวนกว่าแสนคน ที่เดินทางมาพร้อมกับเรือแก้วสมุทร หรือหากนับเรือลำอื่น ๆ ด้วยคงจะร่วมหลายแสนคน หรืออาจหลักล้านคน หากนับเรือลำอื่น ๆ ที่ทำการขนส่งในลักษณะเดียวกัน เนื่องด้วยมีการเดินทางเข้ามาอาศัย และตั้งรกรากอยู่ที่สยามในรัชสมัยของรัชกาลที่ 6 จำนวนมาก จึงไม่น่าแปลกใจนัก ที่เราจะพบวัฒนธรรมของคนจีนแต้จิ๋วจำนวนมากในปัจจุบัน ซึ่งเป็นการแสดงออกทั้งในด้านวัฒนธรรม

ภาพที่ 6 ผังเรือแก้วสมุทร
ที่มา: กองโบราณคดีใต้

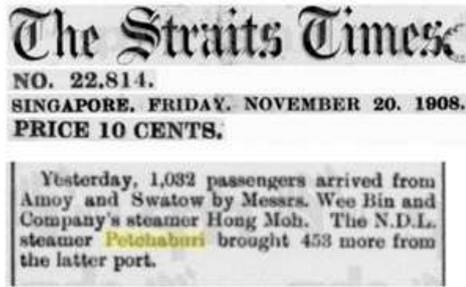

ภาพที่ 7 ข้อสันนิษฐานเส้นทาง
เดินเรือแก้วสมุทร เมื่อ 100 ปีที่แล้ว
ที่มา: กิตติธัช ศรีฟ้า

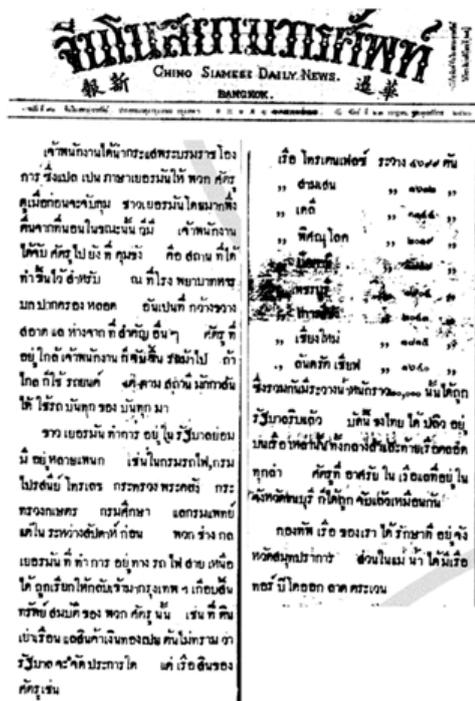
ปรับปรุงจาก Google Map

อาหาร การอยู่อาศัย หรือประเพณีดั้งเดิมที่ทำกันมาตั้งแต่ครั้งยังอยู่ที่ซัวเถา ทั้งยังคงมีการแสดงออกทางวัฒนธรรมแต่จิวเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน (ถาวร สิกขโกศล, 2554, น. 36)

หลักฐานที่สำคัญกล่าวถึงคนจีนในสยาม เมื่อยุคสมัยรัชกาลที่ 6 ที่สำคัญ คือการเดินทางมาสยามของ ดร.ซุนยัตเซ็น โดยการเดินทางของดร.ซุนยัตเซ็นนั้น มีบันทึกเอาไว้อย่างน้อยถึง 3 ครั้งด้วยกัน โดยครั้งแรกในช่วง เดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน ปีพ.ศ. 2450 ซึ่งในขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังไม่ได้ขึ้นครองราชย์สมบัติ แต่พระองค์ทรงมีความสนพระทัยเกี่ยวกับการปฏิวัติครั้งยิ่งใหญ่ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่ง

ภาพที่ 8 หนังสือพิมพ์รายงานการอพยพชาวจีนมายังสยาม
ที่มา : หอสมุดแห่งชาติประเทศสิงคโปร์

ภาพที่ 9 ข่าวประกาศเกี่ยวกับการเข้ายึดเรือของประเทศศัตรูจากหนังสือพิมพ์จีนในสยามวารศัพท์
ที่มา: หอสมุดแห่งชาติประเทศไทย

ดร.ซุนยัตเซ็น ในครั้งนั้นมีโอกาสได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งในขณะนั้นยังดำรงพระยศเป็น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร เพื่อขอพระราชทานพระราชนุญาตพบปะกับชาวจีนในสยาม โดยพระองค์ทรงมีพระบรมราชานุญาตให้ดร.ซุนยัตเซ็น สามารถพบปะกับชาวจีนในสยามได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายของสยามประเทศ จากเหตุการณ์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าทางรัฐบาลสยาม ได้เห็นความสำคัญเกี่ยวกับการเดินทางมาของคนจีนยังสยามอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งดร.ซุนยัตเซ็น คือกลุ่มเก๊กเหม็ง มีอุดมการณ์โค่นล้มรัฐบาล ทางการสยามจึงจับตาอย่างใกล้ชิดและรู้สึกมีอคติกับคำว่า “เก๊กเหม็ง” จนตีความคำดังกล่าวไปในความหมายว่า “ลัทธิล้าการปกครอง” เช่นเดียวกับคำว่า “บอลเชวิก (большевик)” ในภาษารัสเซีย ซึ่งหมายถึง สมาชิกของกลุ่ม ๆ หนึ่งภายในพรรคแรงงานสังคมนิยมประชาธิปไตยรัสเซีย พบว่า “เก๊กเหม็ง” ถูกนำมาใช้เรียกในเหตุการณ์กบฏ ร.ศ. 130 ว่า “กบฏเก๊กเหม็ง” เป็นต้น

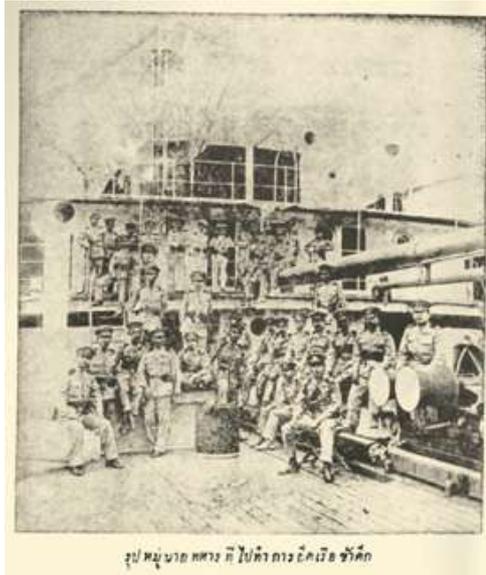
ทั้งนี้ในครั้งแรกที่ ดร.ซุนยัตเซ็น เดินทางมาสยาม ได้มีการแสดงปาฐกถาต่อด้านราชวงศ์ซิงคัดค้านจักรวรรดินิยมที่สนามหลังโรงภาพยนตร์ศรีเยาวราช สี่แยกราชวงศ์ ต่อมาสนามแห่งนี้ได้มีการสร้างบ้านเรือน และถนนขึ้น ชาวจีนในพื้นที่ตั้งชื่อถนนแห่งนี้ว่า “ถนนปาฐกถา” เพื่อเป็นอนุสรณ์แด่ซุนยัตเซ็น หลังจากนั้นซุนยัตเซ็น และ

นายเซียวฮุดเสง (ต้นตระกูลสีบุญเรือง) ได้จัดตั้งหนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ (หัวเขียนจีนเป้า **華暹新報**) ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ที่ส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างจีน และไทย จีนโนสยามวารศัพท์เป็นหนังสือพิมพ์รุ่นแรก ที่สอนประชาชนเรื่องหลักประชาธิปไตยและสิทธิเสรีภาพ (เพ็ญพิสุทธิ์ อินทรภิมย์, 2547, น. 47) ทั้งนี้หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ เองเป็นหนึ่งในเอกสารที่นำมาอ้างอิงในประเด็นการประกาศเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 1 อีกด้วย ซึ่งนายเซียวฮุดเสง เองก็ดำรงตำแหน่งผู้บริหารพรรคปฏิวัติจีน สาขาสยาม หรือหัวหน้าแก๊งเหม็ง สาขาสยาม เนื้อหาของหนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ ค่อนข้างที่จะถ่วงดุลระหว่างความภักดีต่อไทยและความอยากเห็นจีนพ้นจากแอกของศักดินา บางครั้งในหน้าเดียวกัน คอลัมน์หนึ่งรำพันพระมหากษัตริย์คุณของพระเจ้าแผ่นดินสยาม แต่อีกคอลัมน์หนึ่งมีเนื้อหาอ้างหนังสือพิมพ์ฝ่ายปฏิวัติที่มุ่งล้มล้างระบอบกษัตริย์ในจีน (สุภัญญา ตีระวนิช, 2532, น. 22) เรื่องราวของดร.ซุนยัตเซ็น เป็นสิ่งยืนยันได้ว่า ชาวจีนโพ้นทะเลในสยามมีจำนวนมากพอที่จะเป็นแหล่งทุนสนับสนุนการปฏิวัติของดร.ซุนยัตเซ็นได้

เรือแก้วสมุทรในฐานะเรือเชลย 22 กรกฎาคม พ.ศ.2460 สยามประกาศเข้าร่วมมหาสงครามหรือสงครามโลกครั้งที่ 1 อย่างเป็นทางการ ทั้งนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้ออก “ประกาศกระแสพระบรมราชโองการ สงครามซึ่งมีต่อประเทศเยอรมนี และออสเตรีย-ฮังการี” มีใจความว่าระบอบถึงเหตุผลในการเข้าร่วมในมหาสงคราม รวมไปถึงข้อกำหนดต่าง ๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องกับ บุคคลที่เป็นคนของประเทศเยอรมนี และออสเตรีย-ฮังการี ไปถึงข้อบังคับต่าง ๆ ในการเข้ายึดทรัพย์สินของประเทศเยอรมนี และออสเตรีย-ฮังการี ที่มีอยู่ในสยาม ซึ่งในการนี้หนึ่งในภารกิจที่สำคัญคือ “ยึดเรือเชลย” (ร.6ต.15.2/1, พ., 2460, น. 3)

การจับเรือเชลยนี้ตกเป็นหน้าที่ของ นาวาตรี หลวงหาญสมุทร ต่อ มาเป็นพลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร (บุญมี พันธุนาวิน) ซึ่งเวลานั้นทำหน้าที่ แทนผู้ช่วยเสนาธิการทหารเรือ (ร.6ต.15.2/3, พ., 2460, น. 1) ทั้งนี้ยังพบบันทึกของพระยาหาญกลางสมุทร เกี่ยวกับการบุกยึดเรือแก้วสมุทร ในเอกสารอนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพ พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร (บุญมี พันธุนาวิน, 2517, น. 74) โดยมีข้อความว่า

“การขึ้นยึดเรือเพิร์ชบุรีนี้ ไม่ต้องปืนเลย เพราะเขาหย่อนบันไดไว้ไม่ได้ชักขึ้น เมื่อเรือกลที่บรรทุกทหารเข้าเทียบบันไดเรียบร้อยแล้ว, ได้ร้องขออนุญาตขึ้นเรือทันที. ทันใดนั้นก็ปัดเรือได้มายืนขวางอยู่ที่หัวบันได เมื่อนายทหารของเราขึ้นไปถึงแล้ว จึงได้แจ้งให้ทราบว่ามีราชการ ในเรือเขา, ขอให้เขาหลีกเลี่ยงให้ขึ้นไปบนเรือ เขาไม่ยอม, กลับไล่ และ ผลักเอา, นายทหารเราก็ได้ผลักเอาบ้าง กระเด็นไป; ก็มีเสียงระเบิดขึ้นที่ห้อง เครื่องจักรทันที. การที่มากกีดขวางอยู่นั้น ก็แปลว่าการระเบิด เห็นจะยังไม่พร้อม, ต่อเมื่อได้ยินเสียงระเบิดแล้ว เขาจึงยอมทำตามความขอร้องทุกอย่างโดยดี, จึงไม่มีเรื่องอะไรกันอีก”

ภาพที่ 10 นายทหารที่ไปทำการยึดเรือเซลย
ที่มา: วารสารสมุทรสาร

หลังจากยึดเรือเซลยมาแล้วรัฐบาลสยามได้บัญญัติกฎหมาย “พระธรรมนูญศาลทรัพย์สินเคลื่อน พระพุทธศักราช 2460” ประกาศใน ราชกิจจานุเบกษาเล่ม 34/หน้า 353/23 กรกฎาคม 2460 (ราชกิจจานุเบกษา. 2460, น. 353) สำคัญสำคัญของพระธรรมนูญฉบับนี้คือการยึดเรือชาติศัตรูให้เป็นของหลวงทั้งหมด (ร.6ต.15.2/2, ท., 2460, น. 2) การตั้งศาลขึ้นมาเพื่อให้เจ้าของเรือสามารถไถ่เรือตัวเองคืน หรือทางรัฐบาลสยามจะขายเรือให้ชาติอื่นก็ได้ หรือด้วยวิธีการประมูลก็ได้ ซึ่งศาลทรัพย์สินเคลื่อนสามารถพิจารณาประมูลเรือศัตรูได้เมื่อผ่านไป 1 เดือนหลังจากทำการยึดเรือ (ร.6ต.15.2ก/13, ท., 2461, น. 2)

ต่อมาเรือแก้วสมุทรถูกนำกลับมาใช้งานในฐานะเรือขนส่งอีกครั้ง แต่ในขณะนี้ได้เปลี่ยน

สัญชาติของเรือเป็นเรือขนส่งรัฐสยามอยากเต็มตัวออกเดินเรือในนามของบริษัทพาณิชย์สยาม เรือแก้วสมุทรกลับมาเดินเรือในเส้นทางเดิม โดยใช้เส้นทางจากกรุงเทพฯ ไปฮ่องกง จากนั้นไปรับคนจีนที่ชัวเถา ขากลับแวะรับสินค้าที่สิงคโปร์ และส่งคนลงบางส่วน จากนั้นวิ่งเข้ากรุงเทพฯ ต่อมาเรือได้เกิดอุบัติเหตุและจมลงสู่ก้นทะเล

จากเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าเรือแก้วสมุทรมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์อยู่หลายด้านด้วยกัน โดยเฉพาะประเด็นสำคัญสองประเด็น คือ “เรือแก้วสมุทรกับชาวจีนโพ้นทะเลในรัชกาลที่ 6” และ “เรือแก้วสมุทรในฐานะเรือเซลย” ซึ่งทั้งสองเรื่องนี้เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองในอดีต การทำการค้า การอพยพของชาวจีนโพ้นทะเลเมื่อกว่าร้อยปีที่ผ่านมา อีกทั้งเรือลำนี้ยังมีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์โลก คือ “มหาสงคราม” หรือสงครามโลกครั้งที่ 1 นั้นเอง ซึ่งเหตุการณ์ครั้งนี้เป็นอีกเหตุการณ์ที่สำคัญมากของสยาม แต่ไม่ค่อยมีการกล่าวถึงมากนัก

จากข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ ดังกล่าวผู้สร้างสรรค์ได้นำข้อมูลที่ได้มาผลิตสื่อการเรียนรู้อยู่โดยมีขั้นตอนในการสร้างสรรค์ผลงาน ดังนี้

2. ขั้นตอนการถ่ายทำ (Production)

ขั้นตอนการสร้างสรรค์ผลงาน ได้นำข้อมูลที่ได้ผลิตสื่อประกอบด้วย สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อออนไลน์ สื่อภาพนิ่ง สื่อภาพเคลื่อนไหวประเภทภาพยนตร์สารคดี รายละเอียดดังนี้

2.1 สำนวนจั่วใต้ท้องทะเล โดยผู้สร้างสรรค์ได้ดำเนินสำรวจใต้ท้องทะเลบริเวณเรือจมแก้วสมุทร หลายสิบบรอบเพื่อศึกษารายละเอียดต่าง ๆ ทั้งลำเรือ การจม ทิศทางการหันของเรือ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาประกอบกับเอกสารที่ได้ค้นคว้า จากการลงดำน้ำแต่ละครั้งจะทำการบันทึกภาพนิ่ง

และภาพเคลื่อนไหวเพื่อนำมาประกอบการผลิตสื่อ

2.2 ร่างบท ในส่วนการร่างบทผู้สร้างสรรค์แบ่งออกเป็นกร่างบทภาพยนตร์สารคดี วางแผนจัดทำสื่อภาพนิ่ง สื่อสิ่งพิมพ์ การเผยแพร่ โดยได้ทำงานไปพร้อม ๆ กับการลงสำรวจข้อมูล ซึ่งจากจัดทำข้อมูลในส่วนนี้ใช้ระยะเวลาในการทำงานประมาณสองปีครึ่ง

2.3 ผลิตสื่อ การสร้างสรรค์ผลงานในสื่อแต่ละประเภท

การเผยแพร่ ได้จัดทำสื่อออนไลน์สำหรับการเผยแพร่สองส่วนคือ เฟซบุ๊ก และยูทูป

สื่อสิ่งพิมพ์ ผู้สร้างสรรค์ได้จัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ในสองรูปแบบประกอบด้วย สื่อสิ่งพิมพ์ประกอบการบรรยายสำหรับนักดำน้ำก่อนลงดำน้ำบริเวณดังกล่าว และป้ายข้อมูลเกี่ยวกับช่วงระยะเวลา (Timeline) เรือจมแก้วสมุทร

ภาพนิ่ง ในส่วนของสื่อภาพนิ่ง มีทั้งภาพนิ่งของเรือที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า ภาพนิ่งการทำงานของนักวิจัย และทีมที่ลงสำรวจใต้ท้องทะเล

ภาพยนตร์สารคดี ในส่วนของภาพยนตร์สารคดีผู้สร้างสรรค์ได้นำเสนอเป็นภาพยนตร์สารคดีบันทึกการทำงานการทำงานของนักวิจัย ตั้งแต่กระบวนการหาข้อมูล การลงดำน้ำ การวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งได้รับการช่วยเหลือจากเพื่อนๆ ในการบันทึกการทำงานการถ่ายวิดีโอประกอบภาพยนตร์

ภาพที่ 11 การสำรวจใต้ท้องทะเล

3. ขั้นตอนการเผยแพร่ (Post-Production)

ในส่วนการเผยแพร่ข้อมูลผู้สร้างสรรค์ได้ทำการเผยแพร่ผลงานที่ได้จากการสร้างสรรค์ผ่านสื่อออนไลน์ รายละเอียด ดังนี้

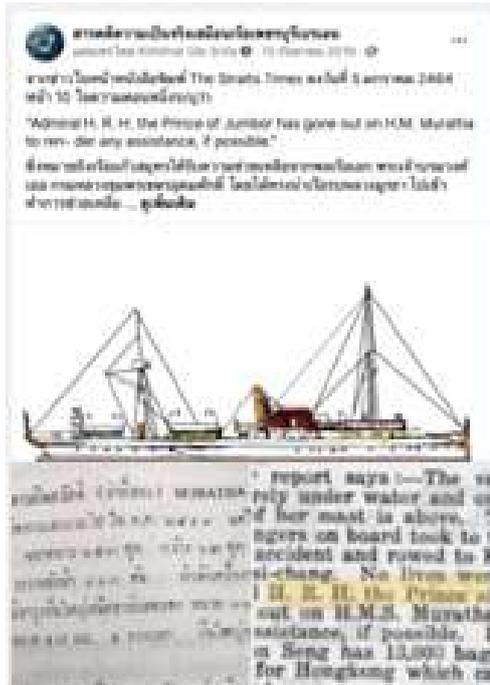
3.1 เฟซบุ๊ก นำเสนอสื่อภาพนิ่ง รวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ ของเรือจมแก้วสมุทร ซึ่งมีผู้ติดตามความเคลื่อนไหวต่าง ๆ 697 คน

3.2 ยูทูป นำเสนอภาพยนตร์สารคดีเรือจม

3.3 สื่อสิ่งพิมพ์ ใช้สำหรับแจกผู้สนใจกิจกรรมการดำน้ำจุดเรือจมแก้วสมุทร เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์เรือจมก่อนลงดำน้ำ

3.4 สื่อกิจกรรม (event) มีการจัดกิจกรรมการบรรยาย พร้อมเผยแพร่สื่อสิ่งพิมพ์ให้นักดำน้ำได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ก่อนการดำน้ำ

องค์ความรู้ที่ได้

ภาพที่ 12 ตัวอย่างการเผยแพร่สื่อภาพนิ่ง

ผ่านทางสังคมออนไลน์ Facebook

ที่มา : กิตติธัช ศรีฟ้า

ภาพที่ 13 QR code เพื่อเข้าสู่ Facebook

Fanpage ให้ความรู้เกี่ยวกับเรือจมแก้ว

สมุทร ที่มา : กิตติธัช ศรีฟ้า

ผลงาน

ผลงานสื่อสนับสนุนการเรียนรู้เรือจมแก้วสมุทร ดังนี้

1. สื่อภาพนิ่ง สื่อภาพนิ่งเป็นการนำภาพถ่ายในอดีต หลักฐานการค้นคว้า ภาพถ่ายในปัจจุบันของซากเรือจมแก้วสมุทร ซึ่งสื่อภาพนิ่งนี้ จะเน้นสื่อสารไปทางช่องทางออนไลน์ผ่าน เฟซบุ๊กเป็นหลัก โดยการเผยแพร่ชิ้นนี้จะทำอย่างสม่ำเสมออย่างน้อยสัปดาห์ละครั้งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้แบบสั้น ๆ เป็นประเด็นย่อย ๆ ในฐานะเป็นสื่อสนับสนุน ซึ่งทำหน้าที่ในการเตือนความจำผู้บริโภคที่มีต่อประเด็นหลักที่จะนำเสนอในสื่ออื่น ๆ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือนำเสนอเพิ่มเติมจากสื่อหลักซึ่งได้นำเสนอไปแล้ว

2. สื่อภาพยนตร์สารคดี สื่อภาพเคลื่อนไหวจัดทำขึ้นเพื่อเผยแพร่ให้ผู้คนที่ไม่นิยมการอ่านได้เข้ามาชม และรับรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ผ่านรูปแบบภาพยนตร์สารคดี โดยมีการจัดทำทั้งในรูปแบบเป็นตอนสั้น ๆ ความยาวตอนละ 3 นาที รวมทั้งหมด 8 ตอน เพื่อกลุ่มเป้าหมายที่เป็นคนรุ่นใหม่ มีวิถีชีวิตที่รวดเร็ว ไม่ชอบการรับชมสิ่งใดเป็นเวลานาน การจัดทำเป็นตอนสั้น ๆ จะได้รับความสนใจมากกว่า ทั้งนี้กลุ่มเป้าหมายในการสื่อสารเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เรือจมแก้วสมุทร ไม่ได้มีเพียงแค่คนรุ่นใหม่เท่านั้น จึงมีการจัดทำภาพยนตร์สารคดีแบบยาวตอนเดียวจบความยาว 26 นาที ขึ้นมา เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายที่นิยมการชมภาพยนตร์สารคดีแบบดั้งเดิมได้รับชม ซึ่ง

ภาพยนตร์สารคดีทั้งหมดนี้ ได้มีการเผยแพร่ไปยังช่องทางที่วีออนไลน์ YouTube และจากนั้นได้มีการแจกลิงก์การเข้าชมไปยังช่องทางอื่น ๆ ทั้ง Facebook Twitter และ Line โดยกลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าชมได้ด้วยวิธีการกดลิงก์ที่ให้ไป หรือสแกน QR code เพื่อเข้าชม ทั้งนี้วัตถุประสงค์ของการสื่อสารด้วยสื่อภาพเคลื่อนไหวประเภทภาพยนตร์สารคดีนั้น ต้องการที่จะให้ข้อมูลเรื่องราวของเรือจมแก้วสมุทรแบบละเอียดมากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการกระตุ้นการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์สำหรับผู้สนใจจะมาดำน้ำสำรวจซากเรือจมแก้วสมุทร และยังเป็น การเชิญชวนให้บุคคลทั่วไปได้หันมาสนใจดำน้ำท่องเที่ยวเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์เรือจมแก้วสมุทรมากขึ้น ประหนึ่งไปท่องเที่ยวโบราณสถานที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์

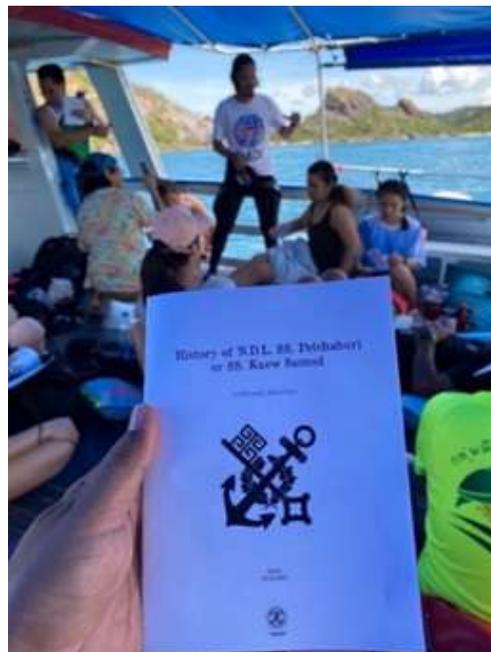
3. สื่อสิ่งพิมพ์ เป็นสื่อที่ใช้ประกอบการบรรยายบนเรือที่ให้บริกรนำเที่ยวชมซากเรือจมแก้วสมุทร โดยมีการจัดทำขึ้นมาเป็นเล่มในรูปแบบเอกสาร เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ดูเอกสารเป็นการประกอบขณะที่ฟังการบรรยายประวัติศาสตร์เรือจมแก้วสมุทร โดยเนื้อหาในเอกสารจะเกี่ยวข้องกับหลักฐานการค้นคว้าเป็นหลัก ซึ่งขณะที่บรรยายเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เรือจมแก้วสมุทรนั้น นักท่องเที่ยวดำน้ำจะสามารถเปิดเอกสารคู่ไปกับการฟังบรรยายเพื่อให้เกิดความเข้าใจได้มากขึ้น ทั้งนี้ยังมีการจัดทำเป็นรูปแบบ e-book อีกด้วยเพื่อสะดวกในการพกพาในกรณีที่เอกสารสูญหายไป นักท่องเที่ยวยังสามารถโหลดเอกสารมาอ่าน และพิมพ์สำเนาออกมาได้อย่างอิสระ โดยวัตถุประสงค์ของสื่อสิ่งพิมพ์นี้ เพื่อเป็นสื่อสนับสนุนการบรรยายนั่นเอง

ภาพที่ 14 ภาพตัวอย่างการเผยแพร่ภาพยนตร์สารคดี ผ่านสื่อออนไลน์ YouTube ที่มา: กิตติธัช ศรีฟ้า

ภาพที่ 15 QR code เข้าชมภาพยนตร์สารคดีเรือจมแก้วสมุทร ผ่านช่องทางออนไลน์ YouTube ที่มา: กิตติธัช ศรีฟ้า

ภาพที่ 16 สื่อสิ่งพิมพ์ประกอบการบรรยายที่แจกให้กับนักท่องเที่ยวดำน้ำชมซากเรือจมแก้วสมุทร ที่มา: กิตติธัช ศรีฟ้า

ภาพที่ 17 QR code สำหรับโหลด e-book
สื่อสนับสนุนการเรียนรู้เรื่องจมน้ำ
ที่มา: กิตติธัช ศรีฟ้า

ภาพที่ 18 การบรรยายประวัติศาสตร์เรือ
จมน้ำให้นักท่องเที่ยวฟังก่อนจะลง
ดำน้ำสำรวจซากเรือ ที่มา: กิตติธัช ศรีฟ้า

ทั้งนี้เอกสาร e-book นั้นได้มีการแจกจ่ายไป
ยัง Facebook Twitter และ Line โดยกลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าชมได้ด้วยวิธีการกดลิงก์ที่ให้ไป
หรือสแกน QR code เพื่อเข้าไปอ่านหรือโหลด
เอกสารออกมาได้

4. ป้ายข้อมูลเกี่ยวกับช่วงระยะเวลา (Time-
line) เรือจมน้ำสมุทร โดยเนื้อหาในป้ายจะแบ่ง
ไปตามช่วงเวลาสำคัญของเรือจมน้ำสมุทร เริ่ม
ตั้งแต่เรือถูกต่อขึ้น การเข้ามาทำการค้า การอพยพ
ของชาวจีนโพ้นทะเล เรือจมน้ำสมุทรในฐานะเรือ
เซलय เมื่อครั้งสยามเข้าสู่มหาสงคราม จวบจน
จมลง และการขุดค้นของโบราณคดีใต้น้ำทั้ง 3 ครั้ง
ซึ่งจะมีภาพหลักฐานในแต่ละช่วงประกอบอยู่โดย
วัตถุประสงค์ของป้ายนี้จะมีไว้เพื่อประกอบการ
บรรยายบนเรือที่ให้บริการนำเที่ยวดำน้ำชมซาก
เรือจมน้ำสมุทรโดยเฉพาะ

ภาพที่ 19 ป้ายข้อมูลเกี่ยวกับช่วงระยะเวลา (Timeline)
ประกอบการบรรยายทางประวัติศาสตร์ของเรือ

บทสรุป

การสร้างสรรคผลงานการผลิตสื่อเพื่อเผยแพร่มุ่งให้ผู้คนเห็นความสำคัญของประวัติศาสตร์
เรือจมน้ำสมุทร เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เรือจมน้ำ
อื่น ๆ ในประเทศไทย ซึ่งแนวทางนี้การทำสื่อสนับสนุนการเรียนรู้ ถือเป็นอีกหนึ่งในส่วนสำคัญใน
การศึกษาครั้งนี้ ทั้งนี้การจัดทำสื่อเพื่อเผยแพร่ความรู้ทางประวัติศาสตร์เรือจมน้ำสมุทรนั้น ได้ยึด

หลักการงานสารคดีเป็นสำคัญ โดยใช้หลักการนำเสนอเรื่องราวทางประวัติศาสตร์แบบ 3 มิติคือ 1) มิติในด้านกว้าง คือ การเสนอเรื่องราวต่าง ๆ อย่างรอบด้านทุกประเด็นสำคัญที่รอบตัวข้อมูลที่จะนำเสนอ 2) มิติด้านยาว คือ การนำเสนอภาพที่ทำให้มองเห็นเข้าใจพัฒนาการอันยาวไกลจากอดีตสู่ปัจจุบัน จากยุคหนึ่งสู่ยุคหนึ่ง 3) มิติด้านลึก คือ การนำเสนอเรื่องที่ลึกจากจิตวิญญาณของผู้คนที่มีความผูกพันอยู่กับสิ่งนั้น ๆ หรือสิ่งนั้นก่อให้เกิดอารมณ์ หรือในด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ตื่นเต้น ตื่นตาตื่นใจ ปิติยินดี โศกสลด สนุกสนาน (ธีรภาพ โลหิตกุล, 2544, น.15) โดยสื่อที่เลือกนำมาใช้ในเผยแพร่ความรู้ ประกอบไปด้วย ภาพนิ่ง สื่อภาพยนตร์สารคดี ทั้งที่เป็นฉบับสั้นเป็นตอน ที่มีทั้งหมด 8 ตอน และภาพยนตร์สารคดีเรื่องยาว ความยาว 26 นาที, สื่อสิ่งพิมพ์ และมีการจัดทำเป็น e-book เพื่อแจกจ่าย, อีกทั้งยังมีสื่อประเภทป้ายให้ข้อมูลเกี่ยวกับช่วงระยะเวลา (Timeline) เรือจมแก้วสมุทร เพื่อให้ความรู้ประกอบการบรรยายบนเรือนำเที่ยว อีกทั้งยังมีการนำสื่อต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวไปแล้วมาเผยแพร่ผ่านช่องทางออนไลน์ ทั้งทางเฟซบุ๊ก และยูทูบ เพื่อกระจายสารสู่นักท่องเที่ยวเข้าถึงสื่อได้ง่ายยิ่งขึ้น

สื่อทั้งหมดที่กล่าวมาเบื้องต้น หน้าที่หลักคือ ใช้สนับสนุนการบรรยายให้นักท่องเที่ยวดำน้ำได้ฟังเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ก่อนที่จะลงดำน้ำสำรวจซากเรือจมแก้วสมุทร การได้ทราบเรื่องราวทางประวัติศาสตร์แหล่งดำน้ำเรือจมแก้วสมุทรก่อนการลงดำน้ำนั้น จะทำให้การลงดำน้ำชมซากเรือแก้วสมุทรมีความตื่นเต้นมากยิ่งขึ้น สนุกสนานมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะสะท้อนให้เกิดความหวงแหนในสมบัติของชาติ เกิดกระแสอนุรักษ์เรือจมในประเทศไทยมากยิ่งขึ้น โดยทั้งนี้หลังจากกิจกรรมบรรยายทางประวัติศาสตร์เรือจมแก้วสมุทรไปแล้ว จะมีกิจกรรมสนทนากลุ่ม ซึ่งพบว่า ผู้ฟังการบรรยายทั้งหมด ชื่นชอบสื่อสนับสนุนการเรียนรู้ทั้งหมดที่จัดทำขึ้น โดยส่วนใหญ่ให้ความเห็นไปในทางเดียวกันว่า ทำให้การฟังการบรรยายเข้าใจได้ง่ายมากขึ้น รวมไปถึงการบรรยายนั้นมีความน่าเชื่อถือเนื่องจากมีเอกสารการค้นคว้าเป็นเครื่องยืนยันในข้อมูลอีกชั้นหนึ่ง

ทั้งนี้หลังจากการเผยแพร่สื่อ และการบรรยายเสร็จสิ้น จะมีกิจกรรมดำน้ำสำรวจซากเรือจมแก้วสมุทร โดยจะมีผู้นำการดำน้ำ (dive leader) เป็นผู้นำชม หลังจากนั้นนักดำน้ำทุกคนจะต้องทำการพักน้ำเพื่อคลายไนโตรเจนออกจากกระแสเลือดเป็นเวลาอย่างน้อย 1 ชั่วโมง ช่วงเวลานี้จะเป็นการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับการบริหารจัดการ และพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เรือแก้วสมุทร

ซากเรือเหล็กอายุกว่าร้อยปีลำหนึ่งที่จมอยู่ก้นทะเลสตัทีบ เปรียบได้ตั้งความรู้ที่จมน้ำมาอย่างยาวนาน จากการศึกษาครั้งนี้ จึงทำให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์ถูกกู้ขึ้นมาบนบกอีกครั้ง จากซากเหล็กของเรือแก้วสมุทรทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจการค้าของชาวสยาม และฮ่องกง เส้นทางการค้า การทำธุรกิจขนส่งของเยอรมนีในประเทศไทยสยาม ความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติของชาวจีนโพ้นทะเลในสยาม รวมไปถึงความเกี่ยวข้องของเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในช่วงมหาสงคราม(สงครามโลกครั้งที่หนึ่ง) เรื่องราวเหล่านี้ถือเป็นองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์อีกหน้าหนึ่ง ที่สะท้อนเรื่องราวของประเทศไทยเมื่อกว่าร้อยปีที่ผ่านมา

เรื่องราวทางประวัติศาสตร์เหล่านี้ จึงนำมาสู่การบริหารจัดการทางศิลปะและวัฒนธรรม โดยออกแบบแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวด้านน้ำศึกษาประวัติศาสตร์ทางทะเลขึ้น โดยอาศัยเครือข่ายที่มี ทั้งที่เป็นกลุ่มธุรกิจท่องเที่ยวด้านน้ำ และเรือที่ให้บริการนำเที่ยว จากนั้นจัดกิจกรรมท่องเที่ยวด้านน้ำศึกษาประวัติศาสตร์เรือแก้วสมุทรขึ้น โดยการท่องเที่ยวลักษณะนี้เป็นการท่องเที่ยวแบบเฉพาะทาง ซึ่งนักท่องเที่ยวด้านน้ำนั้นมักจะมีรูปแบบการดำเนินชีวิต (Lifestyle) ที่ชื่นชอบการผจญภัย และมีความใฝ่รู้เป็นทุนเดิม ดังนั้นการท่องเที่ยวลักษณะนี้ จึงเป็นการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

จากการเผยแพร่สื่อสนับสนุนการเรียนรู้ พบว่าสื่อที่เผยแพร่ไปส่วนสำคัญในการเข้าถึงความรู้ทางประวัติศาสตร์ เนื่องจากหากมีเพียงแค่การบรรยายเท่านั้น คงทำให้เข้าใจประวัติศาสตร์ได้ยาก เนื่องจากเนื่องจากมีความสลับซับซ้อน แต่ทว่าเมื่อนำทั้งสองสิ่งมาประกอบกัน โดยมีทั้งสื่อสนับสนุนการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ และการบรรยายทางประวัติศาสตร์ ก่อนที่จะลงดำเนินท่องเที่ยวชมเรือจมนั้น จึงเป็นสิ่งที่ทำให้เข้าถึงการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ได้เป็นอย่างดี เพราะอยู่ในบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้นั่นเอง

การสัมภาษณ์นักดำน้ำที่ได้รับข้อมูลจากสื่อสนับสนุนการเรียนรู้ก่อนลงดำน้ำในพื้นที่จริงพบว่า การได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ทำให้การดำน้ำมีความสนุก เพลิดเพลิน ได้ความรู้ในเชิงประวัติศาสตร์การดำน้ำไปในแต่ละส่วนของเรือเรารู้ว่าอยู่บริเวณส่วนไหนและสำคัญอย่างไร

ทั้งนี้เรือแก้วสมุทร ช่วยทำให้เห็น ความรู้จมน้ำ พื้นที่ของชีวิต ประวัติศาสตร์ การค้า ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และที่สำคัญ ช่วยเปิดหน้าต่างบานใหม่ของเรือแก้วสมุทร ซึ่งแสดงให้เห็นคุณค่า บทบาทของเรือจมน้ำที่อยู่ในหน้าประวัติศาสตร์ของประเทศไทย

ในส่วนของการผลิตและสร้างสรรค์สื่อ สิ่งสำคัญที่สุดคือเรื่องของข้อมูล โดยเฉพาะการสร้างสรรค์ผลงานด้านประวัติศาสตร์ผู้จัดทำต้องมีการหาหลักฐานเชิงประจักษ์ การอ้างอิงแหล่งข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือ และสามารถพิสูจน์ได้

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรมยุทธการทหารเรือ. (2541). *ประวัติเรือรบไทย*. กรุงเทพฯ: กองทัพเรือไทย.
- กรมศิลปากร. (2520). *รายงานเบื้องต้นการสำรวจเรืออรั้ว*. จันทบุรี: กระทรวงวัฒนธรรม.
- . (2536). *รายงานเบื้องต้นการสำรวจเรือเพชรบุรีโบราณ*. จันทบุรี: กระทรวงวัฒนธรรม.
- . (2559). *รายงานเบื้องต้นการสำรวจเรือเพชรบุรีโบราณ*. จันทบุรี: กระทรวงวัฒนธรรม.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2556). *สื่อสารมวลชน ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 4). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- ถาวร ลิกขโกศล. (2554). *แต่จิว: จีนกลุ่มน้อยที่ยิ่งใหญ่*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- เทียบ อัครวิทย์. (2512). ดร.สุนัยต์เซ็น พบปะชาวจีนในสยาม. *เอกสารอนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพ พลตำรวจตรี พระยาคณาทรบดีลีหราชบาลเมือง (เทียบ อัครวิทย์) วันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2512*. พระนคร: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ.

- ธีรภาพ โลหิตกุล. (2544). *กว่าจะเป็นสารคดี*. กรุงเทพฯ: แพรว.
- บริษัท แบรินด แมทริก รีเสิร์ช จำกัด. (2554). *โครงการศึกษาสถานการณ์และแนวโน้มด้านการตลาดสำหรับการท่องเที่ยวของกลุ่มคนน้ำ* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- บุญมี พันธุมนาวิน. (2517). การยึดเรือเชลย. *เอกสารอนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพ พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร (บุญมี พันธุมนาวิน) วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2517*. ม.ป.ท.
- ประพฤษ ศรีสุทนต์เมธี. (2515). ฐานะทางกฎหมายของชาวจีนโพ้นทะเล. *วารสารสังคมศาสตร์*, 9(1), 39-41.
- พระธรรมนูญศาลทรัพย์สินเชลย พระพุทธศักราช 2460. (2460, 23 กรกฎาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 34, หน้า 353.
- เพ็ญพิสุทธิ์ อินทภิรมย์. (2547). *บทบาทและการเคลื่อนไหวทางการเมืองของเซียวฮุดเสง พ.ศ. 2450 - 2474*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มนต์ศักดิ์ เกษศิริรินทร์เทพ, สมคน เวรวีวัฒน์, และประยุทธ์ ศรีทองกุล. (2563). การสื่อสารในภาพยนตร์สารคดีเชิงละครโทรทัศน์สะท้อนชีวิตของผู้ป่วยโรคบุคลิกภาพแปรปรวนชนิดก้ำกึ่ง เรื่อง “ไต้รอยกริด”. *วารสารนิเทศสยามปริทัศน์* 19(1), 68-84.
- สุกัญญา ติระวนิช. (2528). *35 นกหนังสือพิมพ์อาวุโส*. กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- หोजดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 6 กระทรวงการต่างประเทศ ร.6ต.15.2/1 เรื่อง รายงานทหารเรือจับคร่าเรือเชลย และยึดเรือ (7 เม.ย. - 6 ส.ค. 2460)
- . เอกสารรัชกาลที่ 6 กระทรวงการต่างประเทศ ร.6ต.15.2/2 เรื่อง พระบรมราชโบาย ระบายคนชาติเยอรมัน ออสเตรีย ออกจากราชอาณาจักร (29 พ.ค. - 23 ก.ค. 2460)
- . เอกสารรัชกาลที่ 6 กระทรวงการต่างประเทศ ร.6ต.15.2/3 เรื่อง รายงานกระทรวงนครบาลจับเชลย และเรือเชลย (4 มิ.ย. - 8 ธ.ค. 2460)
- . เอกสารรัชกาลที่ 6 กระทรวงการต่างประเทศ ร.6ต.15.2ก/13 เรื่อง ว่าด้วยสัญญาทรัพย์สินสมบัติของศัตรูในเขตสัมพันธมิตร (1 พ.ย. 2460. - 31 ต.ค. 2461)

ภาษาอังกฤษ

McLunhan, M. (1964). *Understanding media: The extensions of man*. NY: McGraw-Hill.

ระบบออนไลน์

สมหมาย ตามประวัติ. (2563). *ภาพยนตร์สารคดี (Documentary)*. สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.). เข้าถึงได้จาก <https://www.nstda.or.th/th/nstda-knowledge/2874-documentary>